

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. *Død og begravelse*Fylke: *Rogaland*

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: *Lokndal*Emne: *C 4*Bygdelag: *Bakkabygda*Oppskr. av: *Tobias Sel*Gard: *Sel*(adresse): *Hauge i Dalane*G.nr. *40* Br.nr. *1*A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Eiga røynsles set og hørt*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

f. Lokndal 19-1-1882 bonde

SVAR

Dødsvarster

- 1 *Et eldgammelt - eller tro på et sådant - var når katugla holdt seg rundt husene, da trodde en at der var "feige folk i huset" - altså noen som skulle dø med det første.*
- 2 *Jeg har hørt at i gamle tider var der noe slikt, men kan ikke gjøre mer noe grunn om det. Der var så mange forskjellige "truer" da.*
- 3 *Se svar 2*
- 4 *Jeg tror nok der var - og kan - skil enna er - folk som hadde forskjellige varster eller syner. De kunne f. eks møte et likfølge og andet i den lei, men like frem forutri et bestemt dødsfall var og er nok skjelden.*
- 5 *Jeg har hørt der skulle vært noe slikt i gamle dage, men har aldrig hørt om noe slikt nå.*
- 6 *Jeg hørte i min ungdom at*

- en sa om folk når de spiste svær
meget "eg tree kan (eller du) ede for
figde" - figde eller at "des var fige"
mentes at de kom snart til å dø
- Ovenstående når de spiste meget
var en sjent, sagt for morro, men
det var kanske true i eldre tider
- 7 Det har jeg aldrig hørt noe om.
- 8 Se pp 7.
- 9 Har aldrig hørt noe om det.
- 10 Ja det var almindelig, at pre-
sten ble bedrent.
- 11 Når presten ble bedrent og kom
gikk han først bort til den sy-
ke, hilste og spurgte hvorledes
det var med, eller stod til med
demne. Så holdtes andagt og
så spurgte presten om den syke
ønsket å tale med hann alene, i
sætilfelle gikk de andre ut og
presten og den syke ble alene
og sistnevnte kunne lette sitt
hjerte. Med nødverden kunne
de andre av husets medlemmer
delta om de ønsket det.
- 12 Ja hvis den syke ønsket det,
det kunne være en ven eller
slektning de ønsket å si farvel
til, eller en uven de ville for-
sone seg med.
- 13 Enkelte sier fra at de ikke ön-
sker blomster, men ellers er
det på som bestemmer noe
om gravferden. Men der kan
være andre ting, f eks noe de

ei de vil dele ut.

Tiden mellom dødsfallet og be-
gravelsen

14 De kunne benytte alle nevnte
uttryk, sovna, flegga, sløkna,
fara.

15 Jeg tror jeg hørte da jeg var en
gutunge de midler nevnt i spørsmålet

16 Nei

17 En lukket øienlåsene, men jeg har
ikke hørt om at en, iddfall i senere
re tid, la en mynt på øyelokket

18 En bandt et bånd om halsen for å
holle underkjeven opp og la en
salmebok på brystet eller under
hagen

19 På samme gjærd ble de varslt,
men ikke i gravelsen, iddfall ik-
ke i min tid.

20 Der ble ikke sendt noe spesielt
bud.

21 Har ikke hørt noe om det.

22 En åpnet vinduet, men i gam-
le tider hadde de nok ikke
lukket vinduer.

23 En ventet til avdøde var blitt kald

24 En la for det meste bod på
noen stoler, og la liket på.

25 Ikke i min tid

26 I eldre tider lå hvort liket på
kalken, derfra er det nok kom-
met "ligge på likstrå." I min
ungdom hørte jeg uttrykket om

- noen som overanstrengte seg
 "Har ligge seg på likstredne."
 Det var nok ikke sengekjolmen, men
 den halm liket lå på der, men
 tes, når en sa "ligge på likstrå"
- 27 ja straks etter
- 28 Hvis avdøde ikke hadde hatt
 noen sjukdom som det kunne
 antas å være smitsom ble klær
 ne ikke brendt.
- 29 Det må antas at det ble brent
 straks.
- 30 Så snart en fik likkeste tilrette
 der kunne gå noen dage.
- 31 Der var alltid noen koner i gran
 nelaget, som påtok seg dette.
- 32 De hadde som regel et hvitt
 forklode på.
- 33 ja
- 34 ja eller skjegget "stusserit"
- 35 ja.
- 36 ja.
- 37 Har aldrig hørt noe om det.
 Likkler
- 38 Sviba liket eller "leggja & liket
 i kista"
- 39 Likklaan eller liksvibe
- 40 Vi bruker de navne, men hvor
 store de er vet jeg ikke, de ble
 brukt til å "sveipe liket i."
- 41 Hvis de skulle dø straks etter bryt
 loppet.
- 42 For det meste.
- 43 De hadde ingen likspjorte lig-
 gende ferdig.

- 44 ja.
- 45 Nei
- 46 Strømper men ikke sko.
- 47 Kvinnene hadde som regel
- 48 Har aldrig hørt noe om det.
- 49 " " " " " "
- 50 Til sine tider på kvinner.
- 51 Det er det nok lang siden
- 52 En kjøper ferdige klær, de er av
lintøy. Under krigen da det var
vanskeligt med tøyvarer bruk:
tes papir
- 53 ja.
- 54 Nei
- 55 Her er ingen tradisjon om det skul-
le være farligt, men det er eller
har vært almenkelig tro, at det
ikke var heldigt for gravide
kvinner å se lik.
- 56 Nei.
- 57 Nei ingen tradisjon.
- 58 Har aldrig hørt om dette.
- 59 ja, til her ble spiker og skruer å få.
- 60 ~~Snekkere i bygden.~~ ja.
- 61 Snekkere i bygden.
- 62 Den var sort, men hvordan den
sorte farge var laget, vet jeg ikke
- 63 For ca 35 år siden.
- 64 Har aldrig hørt om noen åpning
- 65 i kisteløkket. Underlaget skulle
helst være hvelvspon.
- 66 Har aldrig hørt, at der var noen
regel for hvad puten skulle være
fylt med.
- 67 Bler kjøpt ferdig og er hvit.

- 68 Ingen tradisjon om at den døde skulle ha med seg andetstenn ~~en~~ f. eks. en salmebok.
- 69 Vet ikke.
- 70 Kan henda med kors av halm i gamle tider.
- 71 Har aldrig hørt om ~~en~~ det.
- 72 " " " " " "
- 73 De bundte lys og leste i bibelen
- 74 ja de nærteste, men har ikke hørt om noe særskilt navn for dette.
- 75 Kanskje mat, men ingen fest.
- 76 Som regel i en stue.
- 77 Vinduer og kanskje speil ble dekket med hvite lagener, og stundene bar.
- 78 Det samme som inne i huset.
- 79 Her er lite barskog
- 80 " " " "
- 81 Ja.
- 82 Ja.
- 83 En duk ble lagt over ansiktet
- 84 En almindelig hvit duk
- 85 Salvit
- 86 ja især voksne.
- 87 Nei.
- 88 En god del av de gamle skikke-
ne er forsvunnet.
Loag.
- 89 ja helst det.
- 90 En skulle oppføre seg rolig og be-
sket.
- 91 Jeg vet ikke om det var noen be-
stemt tid, for denne fortsatt.

92 Røleg opptrøden, ikke løs sluppen lat-
ter og munterhet.

93 En skulle være kleddt i mørke helat
sorte klær, intet rødt.

94 Ikke alltid, det var ikke alle som hadde
rød til å få særskilt sørgebeakt.

95 Nei

96 Nei, jeg har engang sett på prent
at en mann skrev på gravstøtten over
sin hustru: "Jøres kan ikke kalle
honne tilbake til livet, derfor græter
jeg"

97 Nei ikke annet, enn å komme ut å
snakke med folk.

98 Nei.

99 Likferd, men nå sier de fleste
begravelser

100 Liket ble surget ut. Hvis det ikke var
for langt fra kirken, kom presten
og holdt andakt, ellers var læreren
eller en bygdemann "husbond-
styret med begravelsen - og styret
sangeren og holdt andakt. Når her
sommers og godt var holdtes an-
dakten på turmet.

101 Liket ble ikke lagt på før en
skulle gå med liket

102 Den skikk kjenner jeg ikke til

103 Der ble ikke brukt lys i min tid

104 " " " " " " " "

105 " " " " " " " "

106 " " " " " " " "

107 " " " " " " " "

108 " " " " " " " "

109 " " " " " " " "

110 Det ^{er} nesten intet, dette med lys og

våkenat, var nok en levning fra den katolske tid. Det har nok vært her også, men så langt tilbake i tiden at det minnes ikke.

111 Det ikke.

112 Nei, mer de har nok vært her.

113 De sang alle salmer på en som er forskjellig fra nåtiden

114 Det var almindeligt i senere tid med de gårde som ikke lå for langt fra bygdens sentrum.

For ca 15 år siden ble det almindelig å ta den avdøde til gamleheimen som tjener som kapel og sette dem inn der. Kirken, gamleheimen og et bedehus ligger nær hverandre. På begravelsesdagen tar en kisten inn i kirken hvor præsten taler. På bedehuset er bevegetning.

115 For ca. 30 år siden ble det almindelig at presten kom hjem.

116 Se pp 100

117 ja i gamle dage.

118 jeg skal her gjengi regning fra folgemann Steffen Hansens begravelse i 1834. Det skal bemerkes at Omdal er en litt avsides liggende gård og der kunne ikke ha vært noen svar samling deltagere
fordyrtakstelse til presten 1 spd.

" klokken 2 oct 12 skilling

Arbeidet med kisten

og bord til den 1 spd 3 oct 8 sk.

Nid til beude 1 spd

Bændevin 2 2 ³ / ₄ poteter	
a 18 skilling,	3 spd 2 ort 2 sk.
Flumh.	2 sk.
Havremalt,	1 ort 3 sk.
Bregmel.	3 sk.
Betalt til kokkene.	1 ort 12 sk.
Kjød.	2 ort 12 sk.
Spiger	1 ort 6 sk.
Sverte lim og olje.	16 sk.
Fisk.	1 ort 12 sk.
Betalt til hr. Fredriksen.	<u>2 ort 16 sk.</u>

Tilsammen 11 spd 1 ort

Fredriksen har sansynligvis vært graveren, Beggingen taler for seg sjøl. I mange tilfeller var det nok hvad vi ville kalle i fyllekøler.

- 119 Håndfaste kaver fra likfølget.
- 120 Helst det.
- 121 Nå er det den avdødes nærmeste som bærer kisten.
- 122 Fotenden først.
- 123 Har aldrig hørt om det.
- 124 " " " " " "
- 125 Bar eller eimer.
- 126 Skulle de ha andakt på turet gjør de en dette, ellers sattes den ut på kjerra eller sleden.
- 127 I gamle dage fikk de.
- 128 De fulgte et stykke, gikk så hjem igjen.
- 129 Alle voksne mannfolk som var tilstede, fulgte til kirkegården.
- 130 Det har de nok gjort de siste 60 år.
- 131 Ja helst det.
- 132 Ikke i almindelighet.
- 133 Som regel ikke, har dessverre ingen billeder.

- 134 ja Det har nok vært brukt ca 70 år.
- 135 Alle de nevnte.
- 136 Det tror jeg ikke.
- 137 Det måtte vel vært det.
- 138 Siden jeg i 1916 kom tilbake fra California har flagget på halv stang hele dagen.
- 139 Nei.
- 140 Folk holdt seg helst vekke fra veien når likfølget gikk forbi.
- 141 Terenget er ikke slik at et likfølge i båt gikk forbi noen gårder.
- 142 Nei. ingen tradisjon om det.
- 143 Kisten kjøptes alltid, var der ikke å komme fram med kjerre, brukte en slede, hvorledes en fikk kisten fram for der var sledesveg vet jeg ikke Men der gikk alltid en rask fotgjenger for likfølget og varskodde preste og klokke, når så likfølget hadde kommet så langt at de kunne se prestestegården, her stanset de til de så presten komme ut fra denne i ornat Dette sted er stanset ble kaldt Likbergen Når der gikk en i forveien og varskodde preste og klokke så var det fordi folk hadde til dels lange veie, de kunne bli forsinket og det var ikke godt å si akkurat når de kom fram med liket
- 144 Nei den sto på kjerren.
- 145 Bar eller iingrene.
- 146 Han skulle helst være mørk.
- 147 Har ikke hørt noe om det.
- 148 En skulle kjøre langsamt
- 149 De kjørte fortere på hjemveien

- men ikke kappkjøre.
- 150 En bygdemann.
- 151 Når en kjøpte til kirkegården gikk han ved siden av kjerren, men kjernover satt de på.
- 152 Nei.
- 153 I den tid her er tradisjon av, bær den til terrenget ble såpass at en kunne komme fram med sled eller kjerre.
- 154 Har ikke hørt noe om dette.
- 155 " " " " " "
- På kirkegården
- 156 Den ble løftet av kjerren av Likhedens deltagerer og bært inn på kirkegården.
- 157 Alle redskaper ble oppbevart i i kirkenes redskapsstue.
- 158 Kirken.
- 159 Likhedens deltagerer.
- 160 De bært herten til begravelsen var over.
- 161 Ja både prest og klokker.
- 162 Ingen tradisjon om dette.
- 163 Nei ikke før i de siste ca 15 år.
- 164 Ja.
- 165 Ingen tradisjon om dette.
- 166 Ja.
- 167 Det har ikke vært mulig å få visket om hvor lenge her har vært fast graver, men det er nok over 100 år. Der er muligens noe om dette i de gamle kirkebøker men de er i Riksarkivet Stavanger.
- 168 Har aldrig hørt om slike navn.

- 169 Enten måtte de gjøre det sjøl eller lie
andre til dette. Det er utenkelt at
graven ble oppkastet ved selve
begravelsen.
- 170 Likfølget kastet graven igjen for
i tiden.
- 171 Det tror jeg ikke.
- 172 " vet " "
- 173 " " " "
- 174 Det var nok så som så. noen
stelt godt om den, andre ikke
- 175 Der fastsettes en bestemt dag for jul
til dette, men ellers stiller folk med
gravene også om våren.
Sarlige tilfelle.
- 176 Nei
- 177 Kisten ble løftet over muren.
- 178 Nei
- 179 På en avsides plass i et hjørne av
kirkegården.
- 180 Her er meget få barn som dør udøp-
te, er de klime så en ser de dør
plier de å bli døpt hjemme.
- 181 De gav dem til graveren som ved
første begravelse la dem i kisten
hos den arvelde.
Gravøl.
- 182 Med gravøl menes her i bygden
nærmest den tid da en hadde öl
og brennevin i begravelse. Vi har
ikke annet enn de to navn likferd
og begravelse.
- 183 En mann, en nær slektning hvis
der var noen i familien.
- 184 Ja.

- 185 Helst roste klar, men at han skulle
ha star med seg har jeg ikke hørt.
- 186 På en rolig måte.
- 187 Har aldrig hørt om noen bestemt
form for en innbydelse. Han kunne
si "ja dere vet N. N. en død og lik-
ferden skal være den og den tid
jeg skal be dere til bifferd, dere
må komme alle o. s. v.
- 188 Har ble beder tilbords, men skulle han
ta inn hele grenden hadde han liten tid
- 189 Nei.
- 190 I gamle dage kunne det vare både
to og tre dage, men det jeg minnes har
det bare vært en dag, men de satt gjest-
ne en stund bortetter om kvellen.
- 191 Fem.
- 192 Har ikke hørt om det, men for en stor
del var det fisk
- 193 Har ikke hørt om det
- 194 Ja de "skulle helst" være fri.
- 195 Har ikke hørt om det.
- 196 Var det like i nærheten, ble sendingene
brakt over dagen før, helst om
kvellen. Var det lengere borte, tok
folk der med seg om morgenen.
- 197 Helst kanna i huset, de skulle være
mørkbløtte.
- 198 Ja.
- 199 De skulle være pent innpakket
- 200 Har aldrig hørt om halve sendinger
- ~~201~~ En familie på fem medlemmer
hadde som regel 20 klinte lepper
og et fat gumme - altså lepper
på smørt med smør - i sendingene

Ja skulle de ha med seg et spann med nysilt melk om morgenen. Melken skulle være til kokning av risgryn grøt. Dette var aldri i min ungdom. Om kvelden når de gikk hjem, fikk de med seg noe mat i spanne.

2.01 Det kom vist gradvis, men det er ca 100 siden en begynte med å ha begravelse bare en dag.

2.02 Det er henimot 100 siden de hadde alkohol i begravelse her omkring. Folk har grygget maltøl like til den senere tid.

2.03 Gjammeldags sending holdt seg til ca 35 år siden. En sluttet med alkoholforbruk i begravelse lenge før ved andre festlige tilstelninger. La meg si at i min barndom, hørte jeg gamle folk kalle begravelse for "Veitla." Likkert et gammelt ord.

2.04 En hadde hjemmelagde kranser i min barndom.

2.05 Ja.

2.06 Like til de siste 35 a 40 år ble kransene laget hjemme, en brukte lyng, blomster fra hagen og potter og så er her en plante som vokser her ute i utmarken som heter Mel: libærri - bladene likner tyttebærblade - er grønne hele vinteren, av disse ble laget en ganske bra krans. Når

bär gartneren som lague kronne.

207 ja. ca 30-35 år.

208 ja.

209 De blir som regel liggende på grav-
stedet.

110 Nei. Der er smørbrød kaker og kaffe

111 Nei en har ikke begravelsensmiddag.
Begravelsen foretas som regel kl 13. I
11 tiden kommer deltagerne til bede-
huset, hvor de får bekvæmning,
mat og kaffe. Så hentes kisten fra
gamle hjemmet, nærmeste man-
lige slektninge bærer den til
kirken, hvor presten taler, så bærer
kisten ut til likvognen, som kjører
den til kirkegården. Etter jord-
påkastelsen - presten kaster på
de reglementerte tre skuffer moll.
graveren utfører den øvrige pågrav-
ning - blir alle takket for fram-
møtet og innbydes til bekvæmning
på bedehuset. De som går der-
hen får mat og kaffe. Presten
haller andakt. Så går hver til
sit.

112 Her i bygden ble det almindeligt
for ca 20 år siden, men noen
averterte for. Under anonsen sies.
Bedes kun på denne måte